

Beknopt maar significant* handboek voor M5 statistiek

Welk meetniveau?

Variabele
data

Categorisch ABC
*Labels, groepen,
onderscheidende
categorieën*

Continu 123
*Gemeten, schaal,
intervallen, waarden*

Nominaal

Categorieën zijn evenwaardig (= en ≠)

Ordinaal

Er is een volgorde in de categorieën (> en <)

Interval

Gelijke afstanden tussen waarden (+ en -)

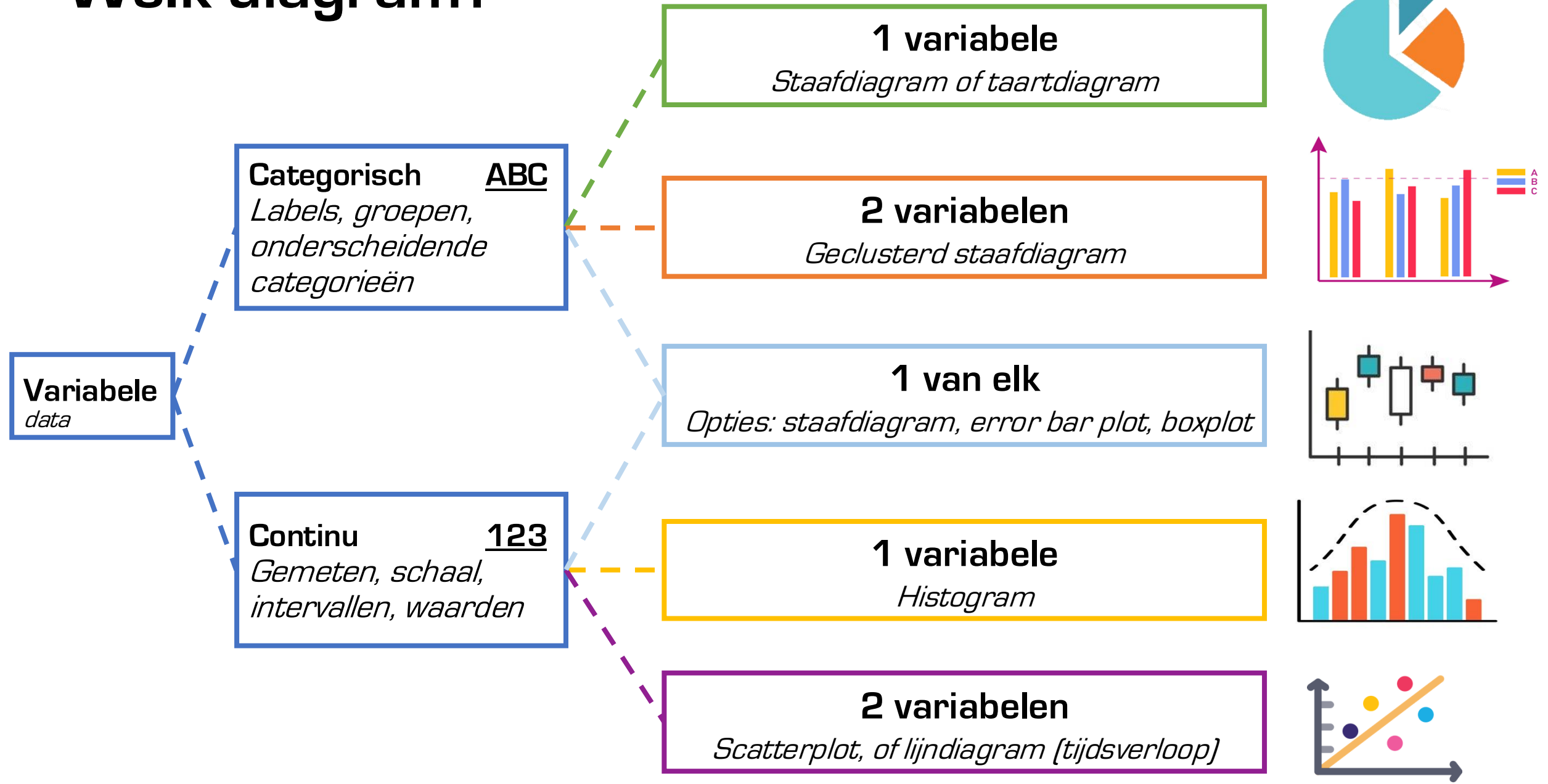

Ratio

*Gelijke afstanden tussen waarden én een
absoluut O-punt (* en /)*

Welk diagram?

Hypotheses opstellen

Een hypothese is een beknopt statement over het verwachte resultaat van een experiment of project. Er bestaan twee typen:

- de **nulhypothese** H_0 Gezien als standaard, normaal, 'wat er is' in de huidige wereld
- de **alternatieve hypothese** H_1 / H_a Wat zou kunnen zijn, iets buitengewoons, een verschil – wat zoeken we?

Voorbeeld: Een onderzoeker test de werkzaamheid van een nieuw medicijn. Normaal gesproken helpt een random pil of behandeling niet, dus de normale realiteit H_0 is: het medicijn heeft geen voordelen en werkt niet. Als het medicijn geen verschil maakt, zijn er geen verschillen te verwachten in de gemiddelden (μ 's) van testgroep en controlegroep, dus:

$$H_0 = \text{het medicijn heeft geen effect} \quad \text{OFWEL} \quad \mu_{\text{test}} = \mu_{\text{control}}$$

In een 'alternatieve' wereld zou het nieuwe medicijn echter wel iets kunnen doen, dus H_1 is 'het medicijn maakt een verschil':

$$H_1 = \text{het medicijn doet iets} \quad \text{OFWEL} \quad \mu_{\text{test}} \neq \mu_{\text{control}}$$

De bovenstaande hypothesen hebben geen richting. Ze gaan simpelweg over een mogelijk verschil in μ 's. Deze test is **tweezijdig**. We kunnen echter ook een hypothese met een richting formuleren, in welk geval we kunnen zeggen: het medicijn *verbetert* de gezondheid. Dan testen we **éénzijdig**: het resultaat van de testgroep zou hoger moeten zijn.

$$H_1 = \text{het medicijn heeft een positief effect} \quad \text{OFWEL} \quad \mu_{\text{test}} > \mu_{\text{control}}$$

Hypotheses, μ , p , en distributie

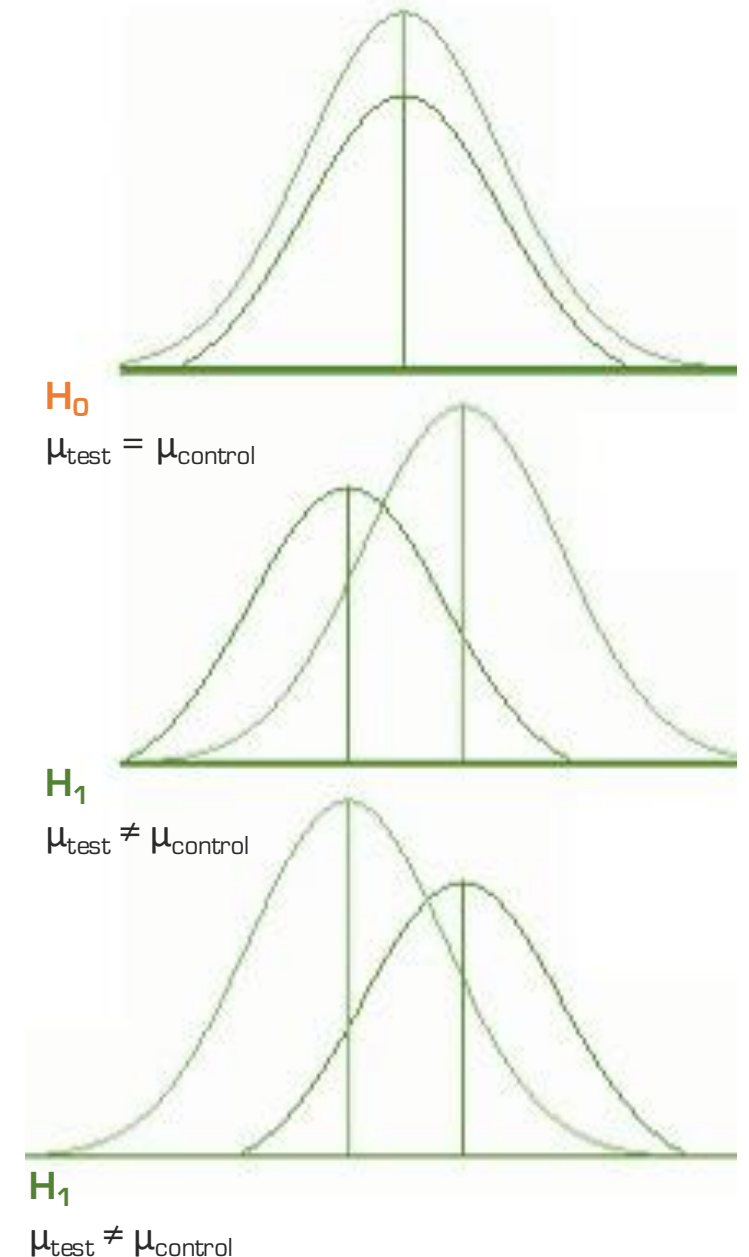
Statistische tests berekenen – simpel gezegd – de waarschijnlijkheid dat de H_0 waar is – dat wil zeggen: de waarschijnlijkheid dat je de observaties van je studie zou vinden als H_0 waar zou zijn.

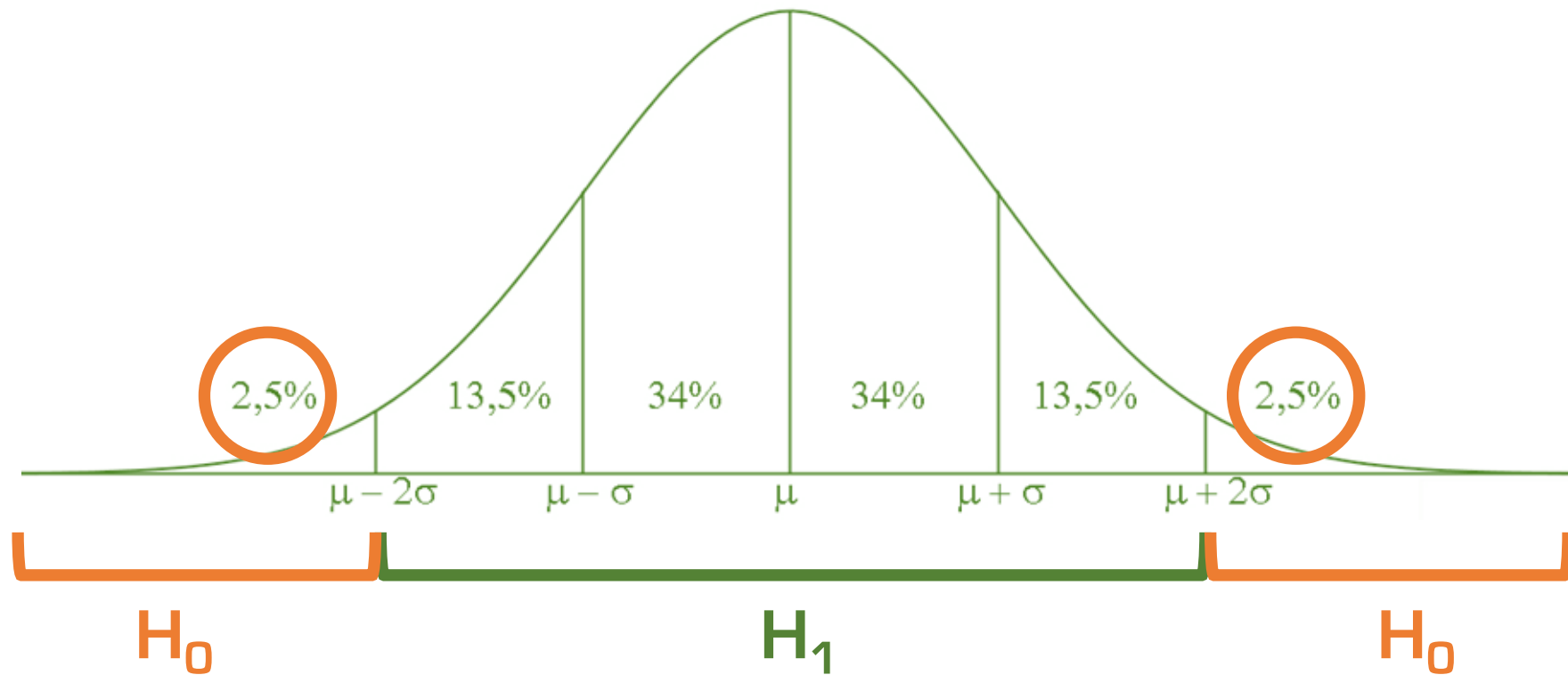
Waarom? Omdat *als* we willen dat er iets ‘speciaals en anders’ is voor H_1 , *dan* willen we dat de waarden van groepen voldoende verschillen, en we willen dus niet te veel observaties die geen verschil suggereren.

Normaal gesproken gebruiken we een kritische p-waarde van 0.05, wat betekent dat we willen dat ten minste 95% van de geobserveerde data binnen het betrouwbaarheidsinterval van 95% valt om een significant verschil aan te nemen en dus H_1 aan te nemen. Dat betekent ook dat we een kans van max. 5% toestaan voor de mogelijkheid dat je de geobserveerde data hoe dan ook zou vinden (bijvoorbeeld door toeval), en dat de data helemaal niet zo verschillend zijn - wat zou betekenen dat we bij H_0 zouden blijven.

LET OP: Als we testen op verschillen in gemiddelden dan gebruiken we ‘de Griekse m’: μ . Als we testen op verschillen proporties (gedeeltes, aandeklen) dan gebruiken we ‘de Griekse p’: π . Hypotheses worden opgesteld met óf μ óf π .

Als de p-waarde van H_0 lager is dan de gekozen kritische p-waarde (bijvoorbeeld 0.05), dan verwerpen we H_0 en accepteren we H_1 .

Als de p-waarde van een toets lager is dan de gekozen kritische p-waarde (bijv. 0.05), dan zijn er beperkte observaties in het H_0 -gebied en kunnen we H_0 verwerpen

&

nemen we aan dat er genoeg observaties zijn in het H_1 -gebied om een verschil in μ 's aan te nemen en H_1 te ondersteunen, dus accepteren we H_1 .

- ! Als je ééNZijdig toetst, moet de p-waarde van de test worden gedeeld door 2 (je kunt de andere kant van de normaalverdeling niet 'gebruiken'). In Jamovi kun je tweezijdig of ééNZijdig aanvinken; SPSS rapporteert in de resultatentabel beide.

Error-types

Als je statistiek gebruikt om beslissingen te nemen over hypothesen, bestaat de kans dat je foute conclusies trekt. Opties zijn:

Type 1-fout, of vals-positief

H_0 verwerpen terwijl deze eigenlijk waar is en aangenomen zou moeten worden

Oftewel: H_1 accepteren terwijl je dat niet zou moeten doen

Type 2-fout, of vals-negatief

H_0 niet verwerpen terwijl deze eigenlijk onjuist is en verworpen zou moeten worden

Oftewel: H_1 niet accepteren terwijl je dat wel zou moeten doen

Type 3-fout, voor de enthousiastelingen

H_0 verwerpen en H_1 aannemen omdat de cijfers en toets dat zeggen, maar gebaseerd op foute redenering/methodologie

Voorbeeld1. Conclusie 'het medicijn verbetert de gezondheid' bij tweezijdige toetsing

Voorbeeld2. Het medicijn heeft een positief effect en mensen voelen zich beter volgens de p-waarde, maar de toets toetst niet correct het effect en de ziekte maar bijvoorbeeld meer het algemeen humeur.

Validiteit en Betrouwbaarheid

Validiteit heeft betrekking op de nauwkeurigheid van metingen: meet je wat je moet meten?

e.g. Een nieuwe vragenlijst wordt gebruikt en de resultaten komen overeen met die van eerder gebruikte vragenlijsten over hetzelfde onderwerp onder een vergelijkbare doelgroep 👍

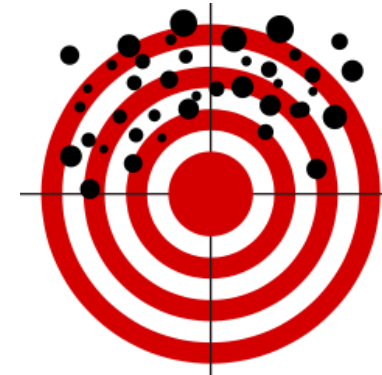
e.g. Een thermometer wordt *naast de deur* geplaatst in een gecontroleerde laboratoriumkoelruimte 🙄

Betrouwbaarheid heeft betrekking op de consistentie van metingen en gegevens: kunnen de resultaten onder dezelfde omstandigheden worden gereproduceerd? En als de N toeneemt, wordt de uitkomst van de toets dan steeds sterker en duidelijker?

Voorbeeld1. Een respondent antwoordt 'ja' op *Eet je vlees?* en 'nee' op *Ben je vegetariër?* 👍

Voorbeeld2. Hoe meer respondenten (hogere N), hoe meer significant een gevonden verschil, hetgeen het resultaat dus versterkt

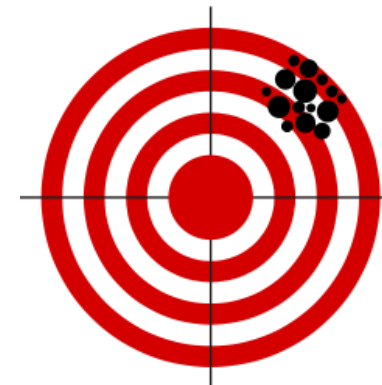
→ Interne consistentie wordt doorgaans uitgedrukt in Cronbach's alpha α

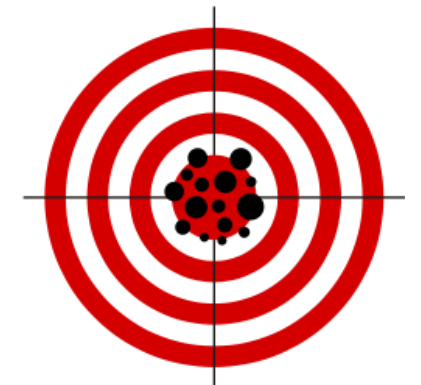
Onbetrouwbaar & niet valide

Onbetrouwbaar maar wel valide

Betrouwbaar maar niet valide

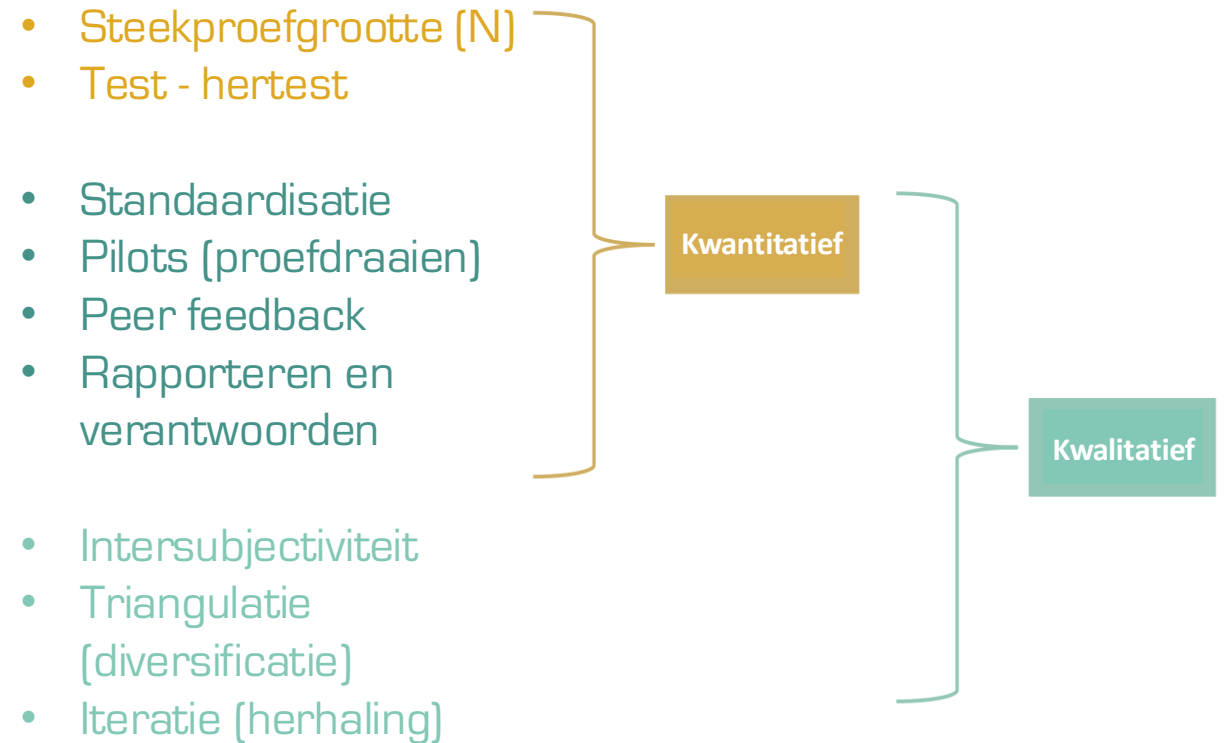

Betrouwbaar en valide

Validiteit

Betrouwbaarheid

Steekproefvorming (sampling)

- Bepaal criteria voor de doelpopulatie, bijvoorbeeld leeftijdsgrenzen of woongebied
- Vorm een steekproef van onderzoekseenheden* die zo willekeurig én representatief mogelijk is

Willekeurig, oftewel random: Ga niet zelf selectief uitzoeken, of alleen vrienden of familie vragen.

Representatief: De steekproef moet de optimale mix van kenmerken *binnen de doelpopulatie* bevatten.

A-SELECTE STEEKPROEF

Ook: **WILLEKEURIGE SELECTIE**

[probability sampling]

gebaseerd op het principe van willekeur, dus *random*: willekeurige selectie en toeval binnen een populatie of subpopulatie

SELECTE STEEKPROEF

[non-probability sampling]

Selectie wordt beïnvloed door subjectieve grenzen en/of doelgerichte, handige selectie uit de populatie of subpopulatie

*Onderzoekseenheden zijn vaak mensen, maar kunnen bijvoorbeeld ook dieren zijn.

Steekproefvorming: opties

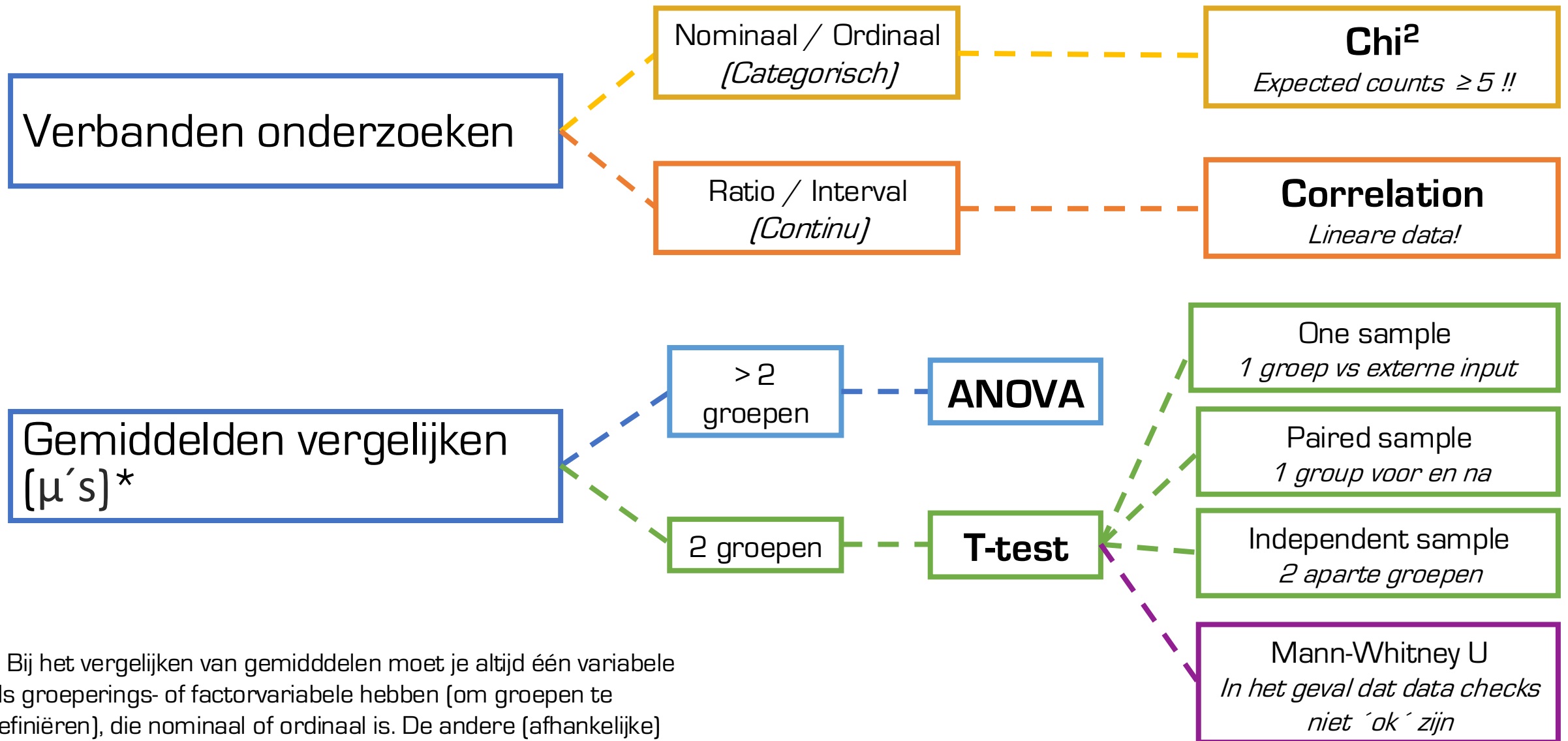
A-SELECTE STEEKPROEF

- (SIMPLE) RANDOM Elke willekeurige onderzoekseenheid binnen de doelgroep (random vanuit een database/ lijst)
- STRATIFIED Willekeurige sampling binnen ***relatieve subpopulatie (strata)***
bijv. als een studentenpopulatie 50% Nederlandse, 20% Duitse, 20% Belgische en 10% Franse studenten heeft, selecteer je willekeurig mensen in diezelfde verhoudingen (dus bijv. Van de 1000: 500 NL, 200 DE, 200 BE en 100 FR)
- CLUSTERED Een grote populatie verdelen in ***representatieve clusters*** en vervolgens clusters selecteren
bijv. je wil een steekproef van alle taalstudenten in Nederland, maar kunt niet naar alle uni's en hbo's gaan, dus maakt je clusters (namelijk: elke taalafdeling van elke instelling is een cluster), en kies je één cluster van elke instelling en praat met die studenten
- SYSTEMATIC Op basis van een patroon, zoals elke 10e gast

SELECTE STEEKPROEF

- SNEEUWBAL Elke willekeurige benaderde onderzoekseenheid mag andere onderzoekseenheden benaderen
- QUOTUM Willekeurige sampling binnen (relatief) vaste subpopulaties, *maar niet random*
bijv. als een hotel 80% basiskamers en 20% suites heeft, 40 basiskamer-personen en 10 suitepersonen. Je stopt pas als je de quota haalt, dus als je die 40 en 10 hebt.
- ZELF-SELECTIE Vrijwillige aanmelding voor deelname
- GEMAKSSTEEKPROEF Snel en gemakkelijk: elke onderzoekseenheid die je binnen een bepaalde periode of gebied kunt vinden. Erg 'niet willekeurig'.

Welke toets?

* Bij het vergelijken van gemiddelden moet je altijd één variabele als groeperings- of factorvariabele hebben (om groepen te definiëren), die nominaal of ordinaal is. De andere (afhankelijke) variabele wordt gemeten op interval- of rationiveau.

	Test	Data checks	Resultaten
Verbanden onderzoeken	Chi² 2 categorische variabelen	Alle expected counts ≥ 5 Onafhankelijke observaties	p voor significantie Cramer's V voor sterkte (0 to 1)
	Correlation 2 continue variabelen	Lineaire data (scatterplot) Geen heftige uitbijters	p voor significantie Pearsons's r voor sterkte (-1 to 1)
Gemiddelden vergelijken	T-test 1 continue & 1 categorische variabele	Normale distributie van data Gelijke variaties (<i>homogeneity</i>)	p voor significantie Effectgrootte: Cohen's d (0 to 1) of Rank biserial correlation [-1 to 1]
	ANOVA 1 continue & 1 categorische variabele > 2 groepen	Gelijke variaties (<i>homogeneity</i>)	p voor significantie Post-hoc voor specifieke groepen Groepgemiddelden voor specificities

* Bij het vergelijken van gemiddelen moet je altijd één variabele als groepeerings- of factorvariabele hebben (om groepen te definiëren), die nominaal of ordinaal is. De andere (afhankelijke) variabele wordt gemeten op interval- of rationiveau.

CHI²

- De Chi²-toets, of χ^2 -toets, wordt gebruikt om te kijken of er een verband bestaat tussen twee categorische variabelen.
- Omdat categorische variabelen geen numerieke metingen hebben en daarom niet met behulp van gemiddelden kunnen worden geanalyseerd, werkt Chi² met frequenties om te zien of er verschillen zijn tussen geobserveerde data (de metingen) en de verwachte metingen (*expected counts*).
- De *expected counts* voor alle cellen moeten minimaal 5 zijn en wordt berekend met behulp van de formule $(\text{rowtotal} \times \text{columntotal}) / N$, bijvoorbeeld $(28 \times 32) / 106$ voor cel **1-NO** in de tabel hieronder
- Je vindt de Chi2-test in Jamovi onder Analyses > Frequencies > Independent Samples χ^2 of association
- Jamovi maakt een kruistabel met de χ^2 -testresultaten en Cramer's V (indien geselecteerd onder *Statistics*)

Contingency Tables

qualification		healthplan		Total
		No	Yes	
1	Observed	12	16	28
	Expected	8.45	19.55	28.00
2	Observed	18	27	45
	Expected	13.58	31.42	45.00
3	Observed	0	8	8
	Expected	2.42	5.58	8.00
4	Observed	2	18	20
	Expected	6.04	13.96	20.00
5	Observed	0	5	5
	Expected	1.51	3.49	5.00
Total	Observed	32	74	106
	Expected	32	74	106

χ^2 Tests

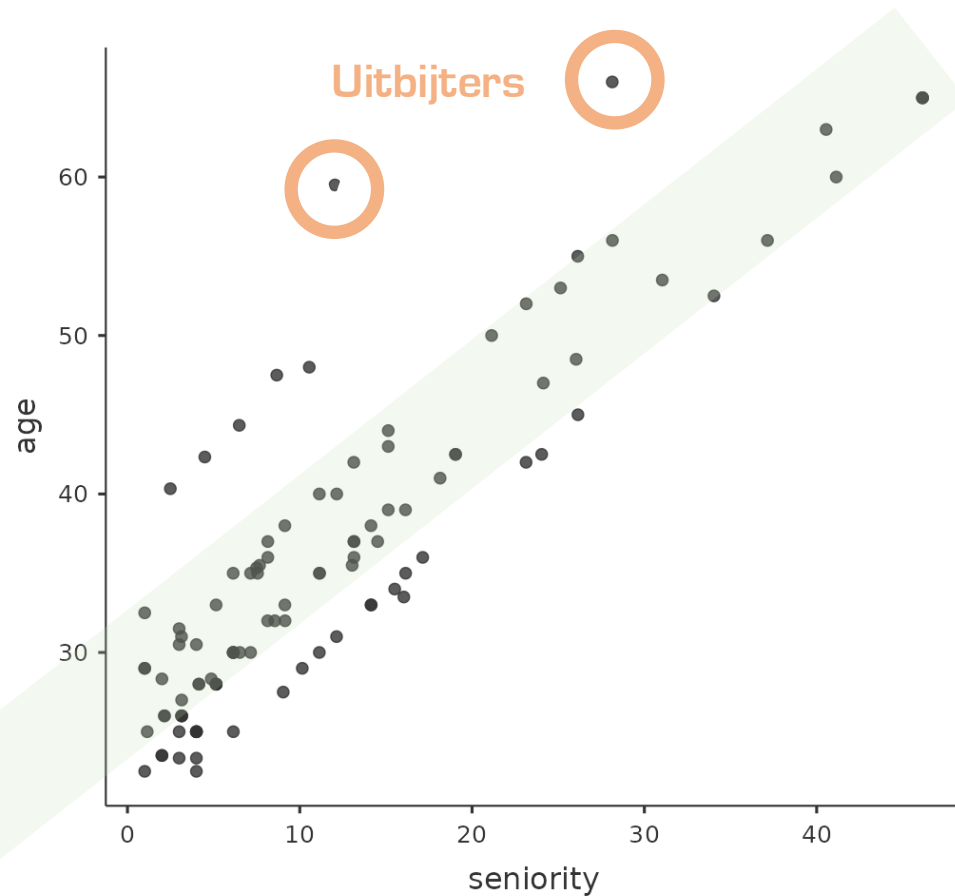
	Value	df	p
χ^2	13.7	4	0.008
N	106		

Nominal

	Value
Phi-coefficient	NaN
Cramer's V	0.359

CORRELATIE

- De correlatietest wordt gebruikt om te zien of er een relatie is tussen twee continue variabelen
- Voor data-checks ga je in Jamovi naar Exploration > Scatterplot om te zien of de data redelijkerwijs lineair zijn
- Je vindt de correlatietest in Jamovi onder Analyses > Regressie > Correlatiematrix
- Jamovi maakt een correlatiematrix met de uitkomsten, waaronder Pearson's r

Correlation Matrix

		age	seniority
age	Pearson's r	—	
	df	—	
	p-value	—	
seniority	Pearson's r	0.882	—
	df	104	—
	p-value	<.001	—

T-TEST

- De T-test wordt gebruikt om de gemiddelden (μ 's) van 2 groepen voor een continue afhankelijke variabele te vergelijken, om te zien of er een significant verschil is tussen de groepen. Er zijn 3 soorten T-test:
 - One sample t-test.** Wordt gebruikt om de μ van je verzamelde data te vergelijken met een al bestaande μ (bijvoorbeeld uit de literatuur)
 - Independent t-test.** Wordt gebruikt om de μ 's van twee groepen die je zelf hebt geobserveerd te vergelijken
 - Paired samples t-test.** Wordt gebruikt om de μ 's van gegevens die binnen één groep zijn verzameld, maar op twee verschillende momenten te vergelijken (bijv. μ hartslag vóór en μ ná het drinken van koffie). ¡Hiervoor zijn dezelfde mensen in beide groepen nodig!
- Hier moet je duidelijk éénzijdige of tweezijdige hypothesen opstellen om de juiste instellingen te kiezen en resultaten correct te interpreteren. Bij éénzijdig testen geldt slechts de helft van de berekende p-waarde. Jamovi verandert automatisch de p wanneer je éénzijdig aanvinkt; in SPSS zou je kolom ´ éénzijdig ´ moeten uitlezen.
- T-tests vindt je in Jamovi onder Analyses > T-tests.
- Om de data-checks te doen, kies je in Jamovi de *Homogeneity* (Levene's) en de *Normality* (Shapiro-Wilk).
 - Als beide p-waarden **hoger** zijn dan 0.05 kun je doorgaan met een normale T-test (Student's t).
 - Als één van beide niet ok is, of als beide niet ok zijn, moet je de optie *Mann-Whitney U* aanvinken en doorgaan (De Mann-Whitney U gebruikt medianen in plaats van gemiddelden)
- Voor effectgrootte vink je aan *Effect Size* onder *Additional Statistics*. Hiermee worden Cohen's d (van toepassing bij het uitvoeren van een normale t-test) en Rank biserial correlation (van toepassing bij het uitvoeren van de Mann-Whitney U) toegevoegd.

Normality Test (Shapiro-Wilk)		
	W	p
perf_quantity	0.979	0.094

Note. A low p-value suggests a violation of the assumption of normality

Homogeneity of Variances Test (Levene's)				
	F	df	df2	p
perf_quantity	0.256	1	104	0.614

Note. A low p-value suggests a violation of the assumption of equal variances

Independent Samples T-Test				
		Statistic	df	p
perf_quantity	Student's t	1.43	104	0.157

Note. $H_a: \mu_2 \neq \mu_1$

Effect Size	
Cohen's d	0.383
Rank biserial correlation	-0.206

ANOVA

- ANOVA wordt gebruikt om gemiddelden (μ 's) van 3 of meer groepen voor een continue afhankelijke variabele te vergelijken, om te zien of er een significant verschil is tussen die groepen. Je moet 2 opties voor ANOVA kennen, waarvoor de keuze is gebaseerd op Levene's test van homogeniteit (data-check).
 - ANOVA Fisher's test.** Wordt gebruikt als er aan homogeniteit wordt voldaan (dus: Levene's $p > 0.05$)
 - ANOVA Welch test.** Wordt gebruikt als er **niet** aan homogeniteit wordt voldaan (dus: Levene's $p < 0.05$)
 - Je vindt ANOVA in Jamovi onder Analyses > ANOVA > One-way ANOVA.
 - Om de homogeniteit te controleren vink je in Jamovi binnen de ANOVA aan *Homogeneity test* (Levene's)
- Maar.... als er een significant verschil wordt gevonden, moeten we nog steeds kijken tussen welke groepen dat verschil bestaat, waarvoor we post-hoc-tests gebruiken. Deze post-hoc-tests tonen p-waarden voor specifieke combinaties van groepen, zodat je de resultaten nauwkeuriger kan rapporteren. Om ook te kunnen rapporteren welke groepen hoger scoren dan anderen, bekijk je beschrijvende statistieken (*descriptives*) om de gemiddelen van de groepen te zien. Post-hoc-opties zijn:
- Voor de ANOVA Welch test gebruiken we de Games-Howell
 - Voor de ANOVA Fisher's test gebruiken we de Bonferroni of Tukey, waarbij de keuze afhankelijk is van aanvaardbare risico's:
 - Bonferroni is vrij strikt, wat betekent dat de kans op een type I-fout kleiner is, maar de kans op een type II-fout groter is
 - Tukey is minder strikt, wat betekent dat de kans op een type I-fout groter is, maar de kans op een type II-fout kleiner. Jamovi heeft alleen Tukey.

Assumption Checks

Homogeneity of Variances Test (Levene's)					One-Way ANOVA					
	F	df1	df2	p		F	df1	df2	p	
perf_quantity	1.68	4	101	0.160	perf_quantity	Welch's	8.00	4	20.0	<.001
						Fisher's	4.18	4	101	0.004

Tukey Post-Hoc Test – perf_quantity						
		1	2	3	4	5
1	Mean difference	—	0.365	1.132	−0.439	−1.136
	p-value	—	0.734	0.156	0.742	0.324
2	Mean difference		—	0.767	−0.804	−1.501
	p-value		—	0.486	0.117	0.081
3	Mean difference			—	−1.571	−2.268
	p-value			—	0.024	0.014
4	Mean difference				—	−0.697
	p-value				—	0.789
5	Mean difference					—
	p-value					—

NOTITIES

